

Un document privind relațiile politice ale Țărilor Române în prima jumătate a secolului al XVII-lea

Între documentele achiziționate sub formă de microfilme din Ungaria se găsește, în cadrul unui dosar cu scrisori politice ale principelui Gheorghe Rákóczi I (1630—1648) privind afacerile române, dosar provenit din Arhiva națională a Capitalului din Alba Iulia, o scrisoare adresată din București principelui în anul 1642 de prepozitul de Nicopole, Ioan Petru de Domankow Bukoveky, care-l informează despre planurile politice și relațiile cu comandanții otomani ale domnului Moldovei, Vasile Lupu. După cum rezultă din cuprinsul scrisorii, expeditorul sosise în Țara Românească cu un mesaj secret verbal către domnul Matei Basarab din partea lui Nikolaj Potocki (1595—1651), hatman al Regatului Poloniei.

Dovedind bune cunoștințe de retorică și o bună informare despre evenimentele politice din Țările Române, el folosește toate acestea pentru a câștiga încrederea și bunăvoința principelui. În acest scop folosește maxime, face apel la alte informații trimise în împrejurări asemănătoare principelui protestant, lipsit de încredere în clerul catolic stabilit în Imperiul otoman, motivând acțiunile sale prin îndeplinirea datoriei sale și recunoștința ce-i datorează pentru ajutorul dat urmașilor unui unchi al său, fost căpitan al cetății Ecsed (Nagyecséd-Ungaria), îi dă sfaturi și-i oferă exemple de urmat din politica predecesorului său, Gabriel Bethlen, față de domnia Țării Românești și Moldovei.

În felul acesta, documentul prezintă interes atît sub aspectul relațiilor politice dintre Țările Române, cît și ale acestora cu vecinii lor în anul 1642, precum și prin amintirile personale privind evenimentele anterioare. Astfel, prima relatare a emitentului se referă la evenimentele din anii 1637—1638: acțiunile lui Vasile Lupu pe lîngă comandanții otomani, între care era și Husein, fiul lui Nasuh pașa, fost vizir al Budei, care sprijinise pe Ștefan Bethlen contra actualului principe, și dejucarea de către Matei Basarab a planurilor lor. În continuare relatează împrejurările misiunii sale, primite din partea hatmanului Potocki pentru Matei Basarab, cu ocazia călătoriei făcute din porunca episcopului de Nicopole, sufragan de Liov, în dioceza acestuia. Dă apoi informații despre situația din Constantinopol, proiectele comandanților militari otomani și rolul jucat de Vasile Lupu în elaborarea lor în urma succesului mediației sale pentru Azov, precum și despre planurile domnului Moldovei de a lupta din două părți contra principelui Transilvaniei și a domnului Țării Românești.

Urmează relatarea despre acțiunile întreprinse în condiții similare de Gabriel Bethlen în Țara Românească: înlăturarea lui Alexandru Iliș și capturarea lui Nicolae vistierul, ca și în Moldova, prin misiunea trimisului său, Ladislav Csefei, la Radu Mihnea și rezultatele ei pentru atitudinea ulte-

rioară a lui Radu, ca și a lui Miron Barnovschi Movilă, misiune comparată cu a lui Acațiu Barcsai, trimisul lui Gheorghe Rákóczi la Vasile Lupu. Încheie cu rugămintea de a permite libera trecere a mesagerului trimis la Cracovia.

MIRCEA PAICU

1642 octombrie 3, București, Scrisoare a prepozitului de Nicopole, Ioan Petru de Domankow Bukoveky, către principele Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi I despre acțiunile politice ale domnilor Vasile Lupu și Matei Basarab.

Illustrissime Princeps Domine, Domine Clementissime, humili servitiorum meorum in gratiam Illustrissimae Celsitudinis vestrae commendatione praevia longaevam vitam in prospera valetudine cum foelici rerum omnium successu, et ad vota progressu Illustrissimae Celsitudinis vestrae a Divina Maiestate precor.

Constantia decet virum: Gentilium dixerunt sapientes, boni bonum consilium imitantur Christiani. Eapropter ego cum semper communis boni Christianorum fuerim et sim amantissimus: committere non potui quin in commune bonum coniuvari hostis nempae Moldaviae Principis versi modum dolum, fraudem, astutiam Illustrissimae Celsitudini vestrae non declararem. Et licet id faciam timide; nam antea etiam scripseram Illustrissimae Celsitudini vestrae quando ad Szmailow Turcicus et Schyticus erat exercitus, quae erat intentio et quae postulata. apud Szinan Bassam et Beglerbegum Sophiensem, filium Naszul Bassae, qui antea vizerius Budensis, fuerat, Huzzain vocatus, et contra Illustrissimam Celsitudinem vestram pro Stephano Bethlem pugnavit, qualiter nimirum appetebat Transalpiniae Valachiae principatum, ut, capto Illustrissimo Principe Matthaeo Bazzaraba, statim cum toto illo copioso exercitu Transylvaniam ingrediatur et populetur. Sed Dei praepotentis singulari providentia admonitus et adiutus, Illustrissimus Princeps Malthaenus conatum ipsius et Turcarum elusit. Timide, dixi, hoc facio, quod et modo scribam, quia Illustrissima Celsitudo vestra ad prandium dixit aliquando: quod sacerdotes Catholici in Turcia commorantes Turcarum Imperatoris sint proditores et, si vellet, omnes illos occidi curaret; habet enim ad manus literas Nicopoliensis praepositi. Ego vero illa ad Illustrissimam Celsitudinem vestram non aliquid muneris vel praemii accipiendi gratia exaravi (hoc esset enim avaritia), sed testificandi grati animi significationem erga Illustrissimam Celsitudinem vestram pro beneficio quod in patrum mei Stephani Horvat, olim Eczediensis Capitanei orphanos declaravit I.C.V.

Tamen, ut dixi in principio literarum mearum, constantia decet virum, maxime vero Sacerdotes Christi et Apostolorum vestigia sequentes, synceri cordis candorem et erga periclitatem patriam amorem denegare nec potui, nec volui, nec debui. Accipiat illum itaque grato animo Illustrissima Celsitudo vestra pro se sive Regni commodo.

Reverendissimus Episcopus Nicopoliensis, suffraganeus Leopoliensis ad visitandam diaecesim Nicopoliensem me misit, quod iter quia mihi per Moldaviam peragendum erat, rogavit Reverendissimus Episcopus Illustrissimum Campiductorem Regni Nicolaum Potochi, ut per Moldaviam saluum transitum mihi literis suis apud Moldaviae Vaivodam obtineret, fecit et effecit, hoc ipsum etiam ab Illustrissimo Transalpiniae Valachiae, ad quem secreta non literis, sed oretenus verbis ut deferem iussit. Feci ut mandavit. Et quia Transylvaniam etiam concernunt, certiozem reddere volui Illustrissiman quoque Celsitudinem vestram. Constanti-nopoli datas ad Illustrissimum Dominum Campiductorem literas mihi ipsemet porrexit legendas, in quibus talis contenta fuit: Bellum decretum est, vel in Polonos, vel in Transylvaniam sub lite est. Vos vero cavete propter aeternum Deum a Principe Moldaviae, quia magnam gratiam obtinuit apud Imperatorem et omnes Bassas ex ea causa quod Azakum sine sanguine Turcis reddendum effecerit. Dives opum est, omnibus implet Basis pecunia manus et effecit ut genero suo Italo Venetiano promiserint in Porta Otthomanica Principatum, quae de causa copia literarum quam Illustrissimae Celsitudini vestrae mitto, declarabit. Modo iterum bellum inferre Illustrissimo Matthaeo sattagit, Bassam summopere sollicitat donis et pecunia, ut omnino Matthaeum Illustrissimum expellat, ac ideo aliquot centuriones ad diversa vada miserat, ne exercitus Turcarum transeat ad illam partem Danubii; quidquid est Szochaviam alia de-

causa ire noluit, quam ut via Gergoviensi et Bistriciensi populaturus Schytico more ingredi atur cum una parte sui exercitus, alia vero Illustrissimum Matthaeum impugnet et, si vicerit, una eademque via conatum perficere ac in Transylvaniam irrumpere cogitat. Sed antequam hoc faceret, uter ego consilio sapientis: melius est praevenire, quam praeveniri. Hoc faciebat olim Serenissimus Gabriel Antecessor Illustrissimae celsitudinis vestrae dum Alexandrum Principem Valachiae expulit, Nicolaum Vizter capi curavit nec dimisit nisi prius 20.000 aureorum summam pro sui redemptione solvisset. Recordor serenissimum olim Gabrielem, Principem Transilvaniae, per Ladislaum Czephei Radulio, Principi Moldaviae, (qui talia superbe legato dixerat, qualia et Basilius legato Illustrissimae Celsitudinis vestrae Barchai Akos dixit) scripsisse, quid cineipota contra aquilam, et generosus Dominus Barchai sat commode respondit. Nam dum ille talem se Imperatoris famulum esse, qualis est et Illustrissima Celsitudo vestra, respondit: in tua, inquit, aula Dominus Grama Dapiferorum supremus est Magister et ab illo est alter secundus minor: sic et in proposito; sed non expectato responso ut ita mandatis acceperat, Dominus Csefei discessit. Ita territus fuerat Radulius ut omnia postulata solverit, hoc fecit et Bernawski. At Basilius Polonis at Transylvanis se terrori esse coram Turcis gloriatur, quod patet ex copii <s>* ad Otthomanicam Portam missis. Haec ipsa Illustrissimo Campiductori scripsi et Illust.issimo Cracoviensi. Rogo itaque Illustrissimam-Celsitudinem Vestram ut in gratiam Illustrissimorum hunc famulum per suum Regnum datis illi salvi passus litteris ire permittat, et quo cicuis pervenire possit, ubi fieri poterit equos cursorios dari iubeat, parem gratiam ab Illustrissimis Ducibus habeat. Illustrissimae Celsitudini vestrae quam per annos Nestoris bene valentem foeliciter regnantem, vivere a Deo Optimo Maximo desidero et mea obsequia in gratiam suae Illustrissimae Celsitudinis offero. Datae in Bukoreste die 3 Octobris Anno Domini 1642.

Illustrissimae Celesitudinis
humilis et fidelis servus
Ioannes Petrus de Domankow
Bukovecky, Praepositus Nicopoliensis m

m propria

*

Illustrissimo Principi Domino, Domino
Georgio Rakocy, Deo gratia Principi Transilvaniae.
Partium Regni Hungariae Domino ac Sicularum
Comitis etc etc. Domino, Domino mihi elementissimo

10 <octobris>

PAX

1642

* * *

Traducere :

Preailustre domn principe, domn preaindurător, cu umila închinare a serviciilor mele față de milostivirea Înălțimii voastre preailustre mă rog puterii divine pentru viața îndelungată în sănătate înfloritoare cu fericită izbândă a tuturor lucrurilor și pentru propășirea în dorințe a Înălțimii voastre preailustre.

Statornicia stă bine bărbatului, au zis înțelepții neamurilor, iar bunii creștini le urmează sfatul bun. De aceea eu, pentru că întotdeauna am fost și sint foarte iubitor al binelui comun al creștinilor, n-am putut să procedez altfel și să nu dezvălui Înălțimii voastre preailustre felul, viclenia, înșelăciunea, șiretenia dușmanului, desigur un conjurat, anume a principelui Moldovei, îndreptate contra binelui comun. Și voi face aceasta cu teamă, căci și mai înainte scrisesem Înălțimii voastre preailustre, cînd la Ismail era armată turcă și tătară, care era intenția și care cererile pe lângă Sinan pașa și beilerbeului de Sofia, fiul lui Nasuh pașa, care mai înainte fusese vizir de Buda, numit Husein, și care a luptat împotriva Înălțimii voastre preailustre, pentru Ștefan Bethlen, cum de bună seamă năzuia la principatul Țării Românești, și, luînd în captivitate pe preailustrul principe Matei Basarab, să intre de îndată cu toată acea mare armată în Transilvania și să o prade. Dar preailustrul principe Matei, îndemnat și ajutat de deosebita

* Loc rupt în text

providență a preaputernicului Dumnezeu, a zădărnicit planul aceluia și al turcilor. Cu teamă, am zis, fac aceasta în ceea ce chiar acum voi scrie, pentru că Înălțimea voastră preailustră a spus cîndva la un prinz că preoții catolici ce locuiesc în Turcia sînt informatori ai împăratului turcilor și, dacă ar vrea, s-ar îngriji ca toți aceia să fie uciși, dar are în mîini scrisoarea prepozitului de Nicopole. Eu însă am scris-o către Înălțimea voastră preailustră nu în vederea primirii vreunei favori sau răsplăți (căci aceasta ar fi lăcomie), ci pentru a-mi arăta sentimentul de recunoștință față de Înălțimea voastră preailustră pentru facerea de bine ce a dovedit-o față de orfanii unchiului meu Stefan Horvath, odinicară căpitan de Ecsed.

Totuși, așa cum am spus la începutul scrisorii mele, statornicia stă bine bărbatului, dar mai ales preoților ce urmează pașii lui Hristos și ai apostolilor și n-am putut, nici n-am vrut, nici nu s-a convenit să neg candoarea unei inimi sincere, nici dragostea față de patria amenințată. Să-l primească așadar Înălțimea voastră preailustră cu inima deschisă pentru sine și folosul țării sale.

Preacinstitul episcop de Nicopole, sufragan de Liov, m-a trimis să vizitez dieceza Nicopolei și, fiindcă acest drum trebuie să-l străbat prin Moldova, preacinstitul episcop l-a rugat pe preailustrul hatman al regatului Nikolaj Potocki să obțină de la voievodul Moldovei, printr-o scrisoare, liberă trecere pentru mine; el a făcut și a obținut același lucru și de la preailustrul voievod al Țării Românești, căruia mi-a poruncit să-i dezvălui taina nu prin scrisoare, ci prin viu grai. Am făcut cum mi-a incredințat. Și pentru că ele privesc și Transilvania, am vrut să o înștiințez și pe Înălțimea voastră preailustră. Scrisoarea dată la Constantinopol către preailustrul domn hatman mi-a dat-o el însuși să o citesc, în care au fost cuprinse următoarele: războiul a fost hotărît, este însă în discuție dacă va fi contra polonilor sau contra Transilvaniei. Voi însă, păziți-vă, pentru eternul Dumnezeu, de principele Moldovei, fiindcă a căpătat mare trecere pe lângă împărat și toate pașalele, din cauză că a izbutit ca Azovul să fie restituit turcilor fără vărsare de sînge. El este bogat în toate, umple cu bani mîinile tuturor pașalelor și a izbutit ca la Poarta Otomană să i se promită principatul ginerelui său italiano-venețian, despre care lucru vă va înștiința copia scrisorii pe care o trimit Înălțimii voastre preailustre. Acum din nou face tot ce poate ca să poarte război cu preailustrul Matei, încearcă din răsuputeri să-l ispitească pe pașă cu daruri și bani ca să-l alunge cu totul pe Matei preailustrul, ba chiar din această cauză trimisese cîțiva centurioni la diferite vaduri, pentru ca armata turcilor să nu treacă pe acea parte a Dunării; orice ar fi, nu din altă pricină nu a vrut el să meargă la Suceava, decît pentru a intra pe drumul Gurghiului și al Bistriței cu o parte a armatei sale pentru a prăda după obiceiul scitic, iar cu alta să-l atace pe preailustrul Matei și, dacă ar învinge, să-și desăvîrșească încercarea și, cu un drum, să năvălească în Transilvania. Dar mai înainte ca el să facă aceasta eu m-aș folosi de sfatul predecesorului: este mai bine să o iei tu înainte, decît să ți-o ia altul. Așa făcea odinioară Gabriel, predecesorul Înălțimii voastre preailustre; pe cînd l-a alungat pe Alexandru, domnul Țării Românești, s-a îngrijit să fie prins Nicolae, vistierul, și nu i-a dat drumul decît după ce mai întîia a plătit pentru răscumpărarea sa suma de 20000 de florini aur. Îmi amintesc că odinioară preastrălucitul Gabriel, principele Transilvaniei, i-a spus prin Ladislav Csefei, într-o scrisoare, lui Radu, domnul Moldovei, (care-i vorbise solului tot așa de trufaș, cum îi vorbise și Vasile trimisului Înălțimii voastre preailustre, Barcsai) că ce-i pițigoii față de pajură, iar generosul domn Barcsai i-a răspuns destul de binevoitor. Căci în timp ce acela răspunsă că el este tot un astfel de slujitor al împăratului cum este și Înălțimea voastră preailustră, el zise: în curtea ta domnul Grama este mare stolnic și după el este altul al doilea mai mic, așa-i și în ceea ce s-a spus mai înainte; însă fără a aștepta răspuns, cum primise în însărcinare, domnul Csefei plecă. Atît de înspăimîntat fusese Radu, încît îndeplini toate cererile; așa făcu și Barnovshi. Dar Vasile se laudă față de turci că el inspiră teamă polonilor și transilvănenilor, ceea ce e vădit din copiile trimise la Poarta Otomană. Acestea înseși le-am scris preailustrului hatman și preailustrului din Cracovia. Rog așadar pe Înălțimea voastră preailustră ca, prin îndurarea preailustrilor, să-i fie îngăduit acestui slujitor să meargă prin țara sa, dîndu-i-se scrisoare de sigură trecere, și ca să poată ajunge cit mai repede, să se poruncească a i se da cai de poștă, acolo unde se poate, și să aibe egală îndurare din partea preailustrilor comandanți. Doresc Înălțimii voastre preailustre, de la preabunul și atotputernicul Dumnezeu să trăiască domnind fericit, cu sănătate, alțișia ani cîți a trăit Nestor și-mi închin slujbele mele îndurării Înălțimii voastre preailustre. Dată în Buourești în 3 octombrie anul domnului 1642.

Al Înălțimii voastre preailustre
umilă și credincioasă slugă
Ioan Petru de Domankov
Bukorecky, prepozit de Nicopole,
cu mîna proprie

*

Preailustrului domn principe, domnului
Gheorghe Rákóczi, prin grația lui Dumnezeu principe
al Transilvaniei, domn al unor părți ale Regatului
Ungariei și comite al Secuilor etc. Domnului,
Domnului mie preaîndurător.

 10 octombrie
PACE
1642

Arh. St. Buc., colecția Microfilme Ungaria, rola 91, c. 23—26
Országos Levéltár Gyulafehérvári káptalan Országos Levéltára
(Arhiva Națională, Arhiva națională a Capitlului din Alba Iulia),
Nymbus V — 71 — Oláh ügyeket illető politikai levelek I. Rákoczy Gy.
Lejéből (Scrisori politice privind afacerile române, de la soția lui Gh. Rákóczi I), p. 22—26.